

De (vak)leraar als taalgids

Studiedag Fontys Pabo's
Eindhoven 15 maart 2012

Bart van der Leeuw, SLO

Programma "taalgids"

- Joost van Berkel: Rekenen/wiskunde met een taalbril
- Bart van der Leeuw: de leraar als taalgids
- Groepsopdracht met vakgenoten
- Individuele vragenlijst

Oriëntatie op jezelf en de wereld

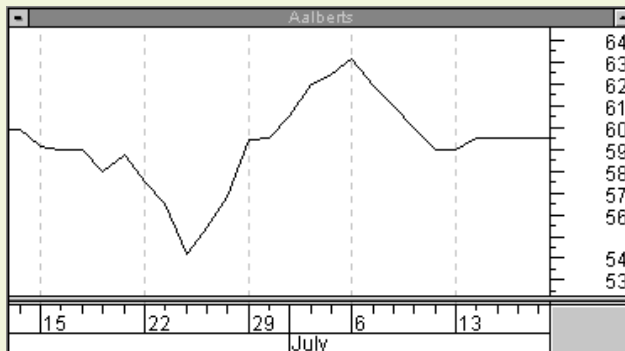

- De pest
- Sociaal-culturele theorie

- Magneteten
- Theorie over taalontwikkeling

- Grafieken
- Taalgericht vakonderwijs

Waarom wordt de pest de zwarte dood genoemd?

De Pest of de "Zwarte dood".

In de 14e eeuw werd Europa overvallen door een vreemde ziekte. Het begon zo in de herfst van 1347 op Sicilië, bereikte in januari 1348 Marseille en verspreidde zich vandaar over Europa uit. Pas rond 1352 was het voorbij. De mensen stonden voor een raadsel. De ziekte was gemakkelijk te herkennen: hoge koorts, onrust, verwardheid en bulten zo groot als een appel of een ei in hals, oksel of lies, het spugen van bloed. Op sommige plaatsen waren ook paars-zwarte verkleuringen te zien. (Vandaar misschien de bijnaam voor de pest: de zwarte dood) Niemand wist waar de ziekte vandaan kwam of wat er tegen te doen was.

Waarom wordt de pest de zwarte dood genoemd?

- Julia en Umer aan het werk, geholpen door de juf
- [Julia en Umer](#)

Waarom wordt de pest de zwarte door genoemd?

J: De zwarte dood, de pest, ook de zwarte dood... Ik zou deze doen, de zwarte dood in de middeleeuwen

J: Vandaar misschien de bijnaam voor de pest: de zwarte dood.

J: Niemand wist waar de ziekte vandaan kwam, of wat er tegen te doen was.

L: Weet je nou **waarom** de pest ook de zwarte dood wordt genoemd?

U: Ik nog niet

J: Het verkleurde, staat er

L: Ja, het verkleurde, welke kleur werd het dan?

J: Paars of zwart

L: Paarszwart is heel diep zwart

M: Soms een beetje paarsig zwart, zoals blauwe plekken. Er staat hierboven [uitweiding over bulten in de oksel en de lies]

M: Weet je nou **waarom** de pest de zwarte dood werd genoemd?

J: **Omdat** je allemaal zwarte plekken kreeg op je huid.

Gewone gesprekken in de klas

'Gewone' gesprekken in de klas?

- Umer en Julia bespreken de pest
- De leraar voert gesprek met Umer en Julia
- De leraar geeft uitleg over de webquest aan de hele klas

In de klas wordt gesproken om te leren

- Mercer/Littleton (2007): Dialogue and the development of children's Thinking
- Damhuis (2008): Gesprekken zijn de spil van onderwijs
- Berenst (2012): Taalgebruik in de klas als basis voor kennisconstructie

Theorieën over hoe we leren

Umer en Julia ?

Behaviorisme

- leren door imitatie, prikkeling, respons, beloning/straf, versterking

Cognitivism

- leren als mentale activiteit; aangeboren vermogen dat op gang wordt gebracht; regels ontdekken

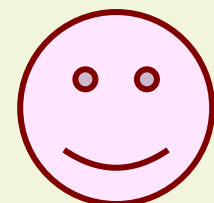
(Sociaal) Constructivisme

- zelf kennis construeren op basis van ervaring, onderzoek en contact met anderen

Socioculturele theorie

- invoering in de cultuur via interactie met volwassenen; mediërende rol van taal

Socioculturele theorie

Lev Vygotsky (1896-1934)

- leren is betekenis geven aan eigen culturele werkelijkheid
- je leert door actief te participeren in bestaande culturele praktijken (enculturatie; meester-gezel)
- je leert met behulp van cultureel gereedschap, zowel fysiek (mes en vork) als symbolisch (taal)
- je leert (onder begeleiding) van personen die zich de culturele praktijken al hebben eigen gemaakt (volwassenen)

'Zone van naaste ontwikkeling': culturele activiteiten die (nu nog) alleen met hulp van een volwassene uitgevoerd kunnen worden

De rol van de leraar: scaffolding

Vormen van begeleiding die de leerling ondersteunen bij zijn activiteiten in de 'zone van naaste ontwikkeling'

- Aanmoedigen
- Focussen
- Demonstreren/modelleren
- Herinneren
- Suggesties/opties geven

De rol van de leraar: scaffolding

Bruner

- 'Scaffolding' staat voor stappen van de leraar om de ***mate van vrijheid te beperken*** waarmee de leerling een taak uitvoert, zodat hij zich kan concentreren op de moeilijke vaardigheid die hij aan het verwerven is.

Scaffolding (begeleiden, gidsen, ondersteunen) ≠ helpen

- tijdelijk
- gericht op hoe je iets moet doen
- gericht op toekomstige activiteiten

Taal: gereedschap om te leren

Bij 'oriëntatie op jezelf en de wereld' (op school en daarbuiten) leer je over fenomenen in de werkelijkheid. Deze kun je:

- Benoemen en hernoemen (de pest = zwarte dood)
- Beschrijven
- Definiëren
- Bevragen
- In verband brengen met
- Verklaren
- Beredeneren (waarom wordt de pest de zwarte dood genoemd?)
- Contextualiseren
- Abstraheren

Magneten

(Gibbons)

- **Tekst 1: praten terwijl je iets doet**

Carlo: deze.... nee, het gaat niet.... het beweegt niet

Irene: probeer dat eens....

Carlo: doet het niet

Irene: dit zijn de beste, gaan echt snel...

- **Tekst 2: anderen erover vertellen**

We probeerden een speld... een puntenslijper... wat ijzeren kogeltjes en een stuk plastic. De magneet trok niet aan de speld, maar hij trok wel aan de puntenslijper en de kogeltjes.

Magneten

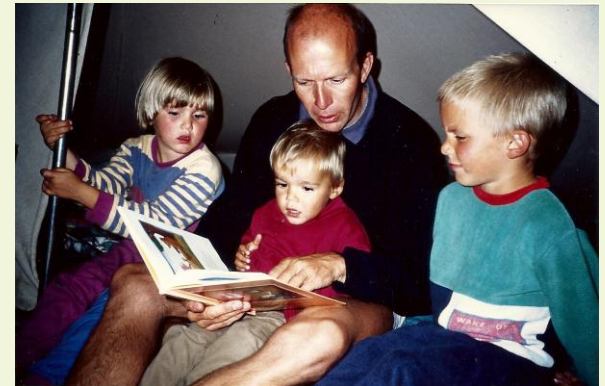
- **Tekst 3: schriftelijk verslag**

Met ons experiment wilden we uitzoeken wat een magneet aantrekt. We ontdekten dat een magneet sommige soorten metaal aantrekt. Het trok de kogeltjes aan, maar niet de speld. Het trok ook de dingen niet aan die niet van metaal waren.

- **Tekst 4: schoolboek**

Een magneet is een stuk metaal dat is omringd door een onzichtbaar krachtveld dat magnetische materialen aantrekt. ***Magnetische aantrekking*** doet zich alleen voor bij ijzerhoudende metalen.

De taal van de leerlingen: schooltaal ≠ thuistaal

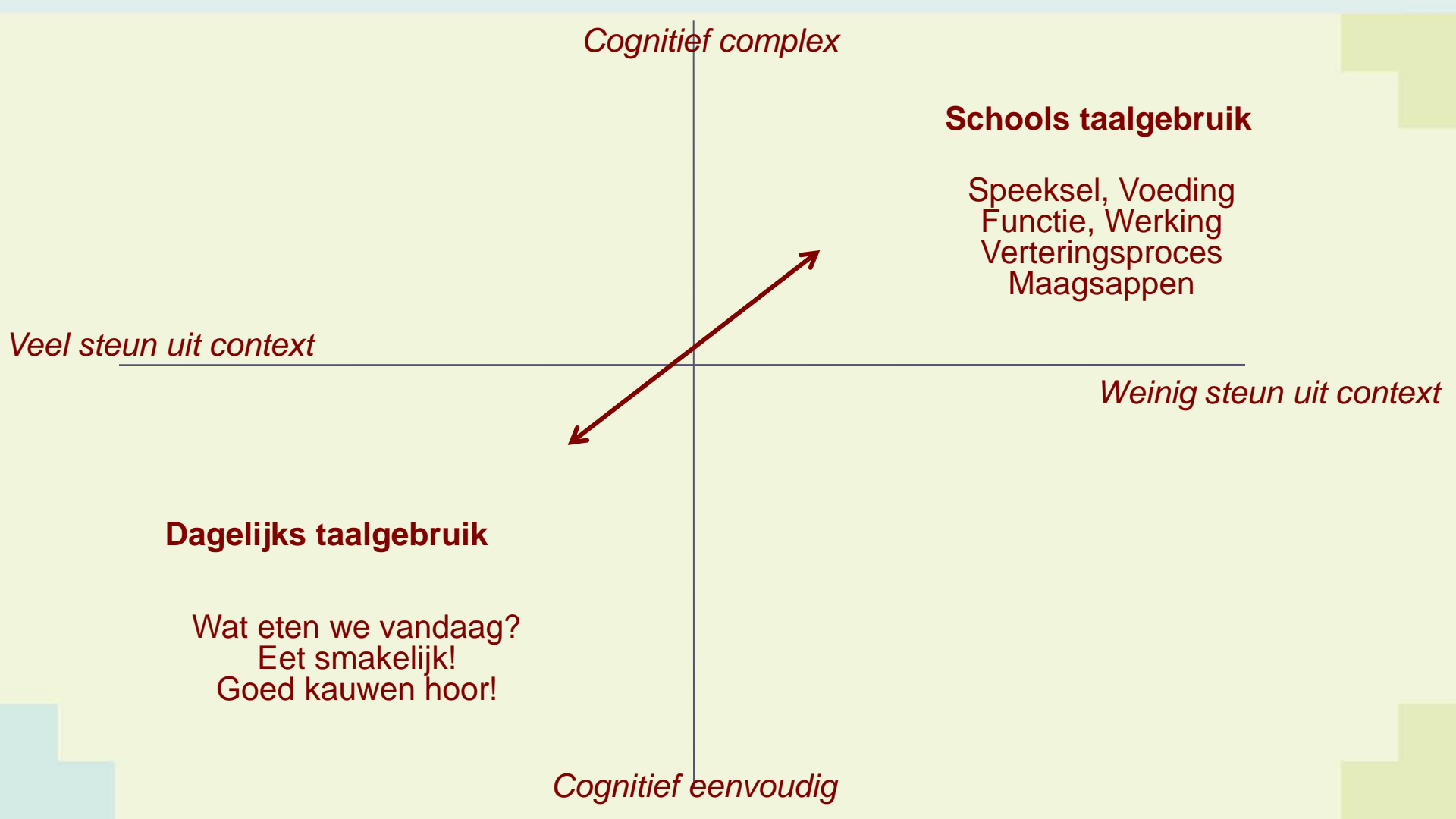

Theorieën over hoe we taal(2) leren

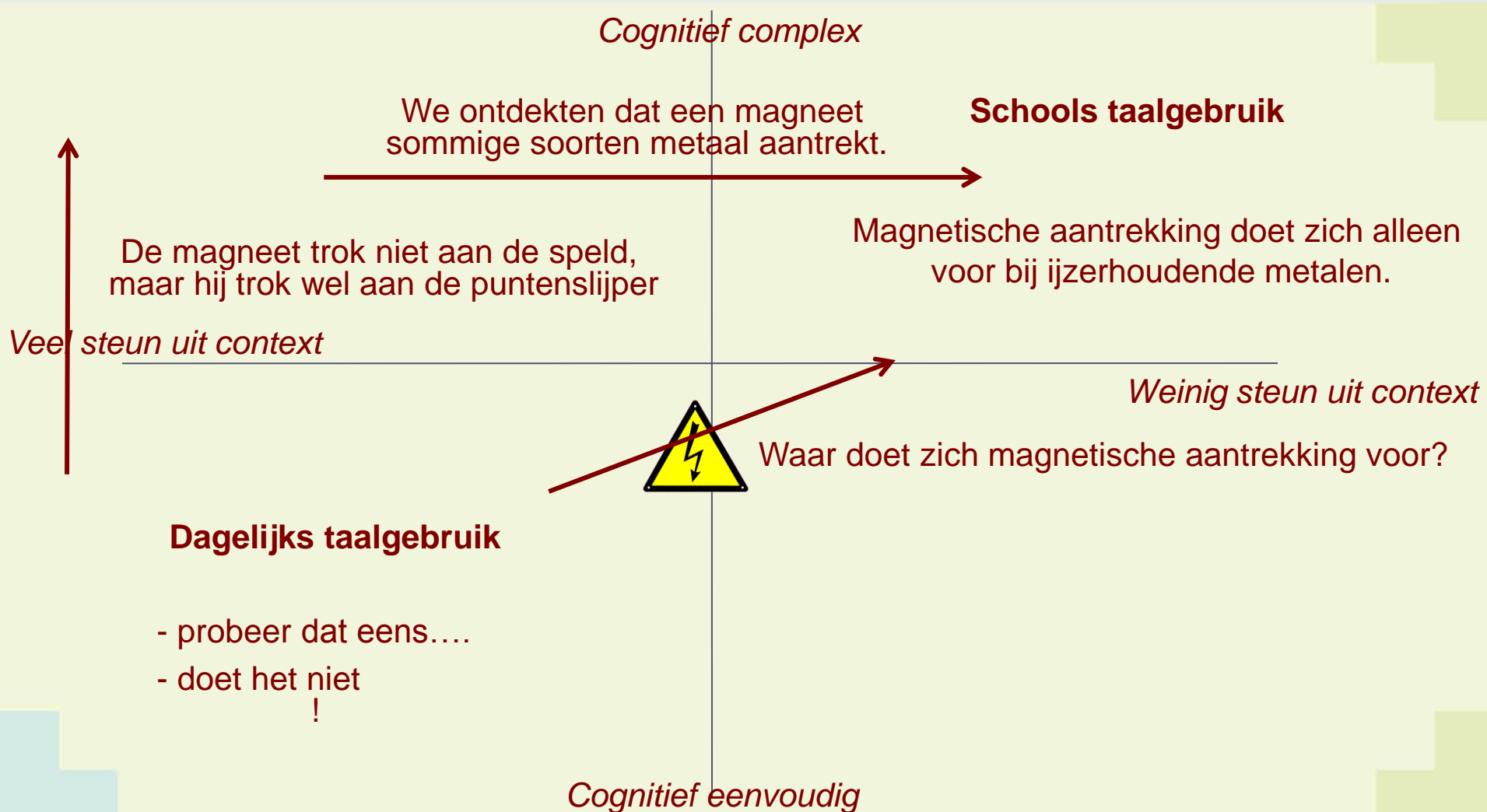
- Imitatie; grammatica-vertaalmethode
- Jaren '70: vertrouwen in kracht van gepast taalaanbod (Krashen)
- Jaren '80 : belang van taalproductie, schrijven en spreken (Swain)
- Jaren '90- heden... belang van deelname in sociale interactie, betekenisonderhandeling, begrips-ontwikkende gesprekken (Gibbons, Mercer)
- Behaviorisme
- Cognitivismen
- Constructivisme
- Socioculturele theorie

Dagelijks algemene taal vs cognitief abstracte taal (DAT – CAT)

Jim Cummins

Magneten (DAT – CAT)

Leraar gidst van DAT naar CAT

Leerling: het plakt aan elkaar

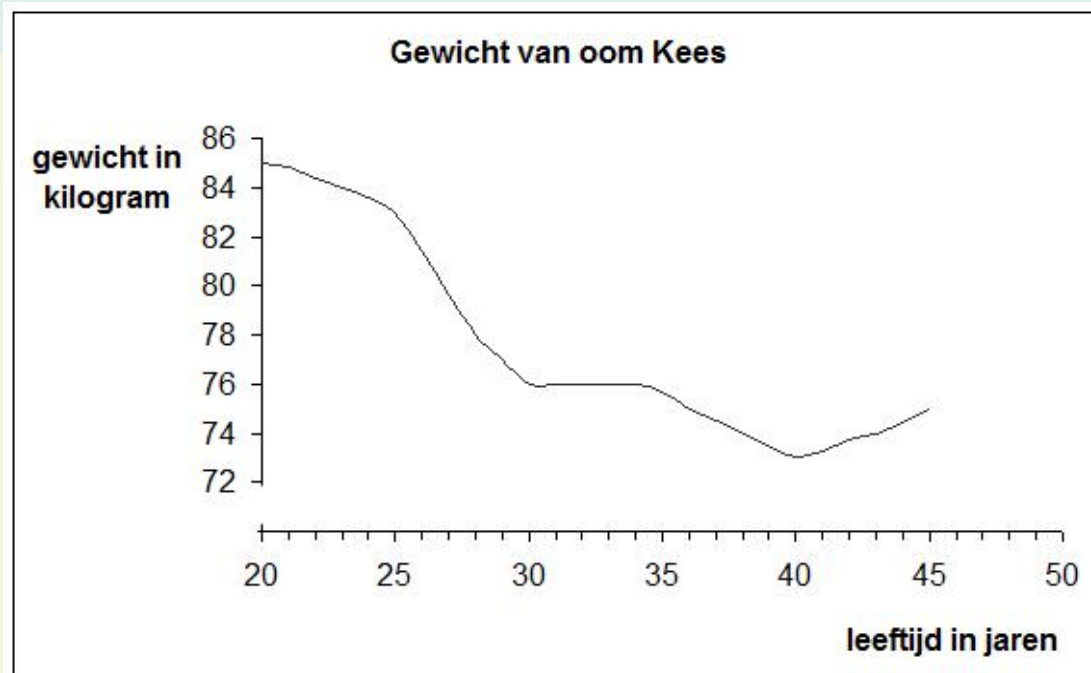
Leraar: situatie gebonden	Leraar: alledaags	Leraar formeel
zo?.. (demonstrerend)		
	ze plakten tegen elkaar	
		toen ze tegenover elkaar lagen voelde je de magneten aantrekken
	en tegen elkaar plakken	
		als je een van de magneten omdraait, voelde je hem afstoten
	of wegduwen	

Even pas op de plaats:

- Schooltaal heeft meer dan dagelijkse taal een conceptualiserende functie; er is minder steun uit de directe context voor duiding
- Voor begripsontwikkeling is interactie in betekenisvolle contexten essentieel
- Begrippen staan niet los van elkaar, maar vormen een netwerk van begripsrelaties; met verbindingswoorden ('algemene schooltaal') kun je die expliciet aangeven

Grafieken

(Smit & Van Eerden)

- Oom Kees is op zijn 20^e 85 kilo zwaar. De grafiek is begonnen
- Vanaf zijn 20^e wordt oom Kees steeds dunner en dunner. De grafiek daalt snel

Taaldoelen bij grafieken

- **Vaktaal:** x-as, y-as, assenstelsel, coördinaten, oorsprong, stijgen, dalen, schaalverdeling
- **Algemene schooltaal:** weergeven, aflezen, hoe langer ... de ... , naarmate
- **Denken in taal:** verbanden onder woorden brengen; lijnen relateren aan contexten; als ... dan ...-redeneringen

Taalontwikkeling Theun in beeld

Voorafgaand aan de lessenserie

- Dat komt omdat tante Marie steeds ouder wordt. En hoe ouder ze wordt hoe zwaarder ze weegt. Ze weegt met haar lengte mee.

Halverwege de lessenserie

- Toen ze 40 was weegde ze 60 en ze werd toen ze 45 jaar was wat zwaarder maar t werd ze wat ouder en weegde toen minder

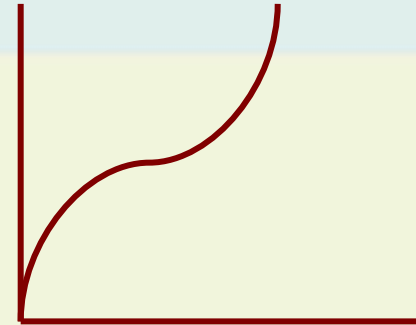
Aan het eind van de lessenserie

- 1) toen Anna 20 was woog ze 60 kilo. Dat is het begin van de grafiek.
- 2) Van 20 tot 35 jaar bleef haar gewicht op 60 kilo. De grafiek is constant.
- 3) Van 35 tot 45 is Anna wat bijgekomen en is 80 kilo. De grafiek is gestegen.
- 4) Van 45 tot 50 is haar gewicht naar 70 gevallen. De grafiek daalt.

Taalsteun bij grafieken

'snel'

gewone taal	andere woorden	wiskundetaal
Ineens ging het toch keihard regenen!	Een sterke verandering	De grafiek stijgt snel
De kaarten waren binnen de kortste keren uitverkocht	Zomaar ineens	De grafiek is steil
	Pardoes	

Didactische vuistregels bij realiseren van vaktaaldoelen

CONTEXTRIIJK

Leren vanuit voorkennis, met alle zintuigen, vol aanknopingspunten, visualisering

INTERACTIEF

Pratend en schrijvend leren

MET TAALSTEUN

Hulp bij begrijpen en produceren van (vak-) taal. Feedback op je taalgebruik

Even aan het werk.....

- In een groep (3 á 4) met vakgenoten
- Hoe besteed je in jouw opleidingspraktijk aandacht aan taalsteun in het basisonderwijs?
- Beschrijf een aansprekend voorbeeld.
- Welke vragen blijven liggen?

NB. Individuele vragenlijst!!

Enkele referenties

- Bolle, T. (2009) *Drieslag Taal. Praktijkboek taalbeleid Nederlands in het MBO*, Amsterdam ITTA.
- Eerde, D. van, H. Hacquebord, M. Hajer, M. Pulles, C. Raymakers (2007). *Kijkwijzer voor taalgericht vakonderwijs*. Enschede: SLO/Platform Taalgericht Vakonderwijs (brochure met dvd).
- Hajer, Van der Laan,. Meestringa Taalgericht de vakken in. Achtergronden bij 13 lessenseries. Enschede, SLO/Platform Taalgericht Vakonderwijs
- Hajer, M. & T. Meestringa Handboek Taalgericht Vakonderwijs. Bussum, Coutinho 2009 (herziene druk)
- M. Verhallen en W. van Beek (2006) *Taal een zaak van alle vakken*. Bussum, Coutinho